

İSMAİL KÖKÜSARI
Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi

**ANAYASA MAHKEMESİ
KARARLARININ
TÜRLERİ VE NİTELİKLERİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xxi

GİRİŞ

I. KONUNUN TAKDİMİ VE SINIRLANDIRILMASI.....	1
II. GENEL BİLGİLER VE KAVRAMLAR.....	3
A. Anayasa Yargısının Varlık Koşulları ve Dünyada Uygulanan Modeller	3
1. Anayasa Yargısının Varlık Koşulları.....	3
2. Dünyada Uygulanan Modeller	4
a. Amerikan Modeli.....	5
b. Avrupa Modeli	8
B. Anayasa Mahkemelerinin Dünyada ve Türkiye’de Ortaya Çıkış Sebepleri, Tarihi Süreci ve Önemi	10
1. Anayasa Mahkemelerinin Dünyada ve Türkiye’de Ortaya Çıkış Sebepleri.....	10
2. Türkiye’deki Tarihi Süreci ve Önemi	12
a. 1876 Kanun-i Esasi Dönemi	12

b. 1921 Anayasasında (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu)	14
c. 1924 Anayasasında	15
d. 1961 Anayasasında.....	17
e. 1982 Anayasasında	18

Birinci Bölüm

ANAYASADA DÜZENLENEN KARAR

TÜRLERİ

I. GENEL OLARAK.....	19
II. NORM DENETİMİ SONUCU VERİLEN KARARLAR	19
A. Esas İncelemesi Sonucunda Verilen Kararlar	20
1. Esas (İçerik) Bakımından Anayasaya Aykırılık İddiası Sonucunda Verilen Kararlar	20
a. Esas (İçerik) Denetiminin Niteliği	20
(1) Sebep Unsuru	20
(2) Amaç Unsuru	22
(3) Konu Unsuru.....	23
b. Esas Denetimi Yapılabilen ve Yapılamayan Normlar	26
(1) Esas Denetimi Yapılabilen Normlar	27
(a) Kanunlar	27
(b) Parlamento Kararları	28
(c) Olağan Dönem Kanun Hükmünde Kararnameler	32
(d) Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü	34
(2) Esas Denetimi Yapılamayan Normlar ve İşlemler ..	37
(a) Anayasa Değişiklikleri.....	37
(aa) Anayasa Değişikliklerinin Esastan Denetimi İle İlgili Tarihi Süreç	37
(bb) Anayasa Değişikliklerinin Esastan Denetiminin Anlamı ve Denetim İçin Gerekli İlkeler	42

(cc) Anayasa Değişikliklerinin Esas Bakımından Denetlenip Denetlenemeyeceğine İlişkin Doktrinindeki Görüşler	44
(b) İnkılâp Kanunları	47
(c) Milletlerarası Andlaşmalar	48
(d) Olağanüstü Hal Kanun Hükümünde Kararnameleri	50
(e) Bazı İstisnalar Dışında Parlamento Kararları...	56
(f) Milli Güvenlik Konseyi Döneminde Çıkarılan Kanun ve KHK'lar	58
c. Esas Denetimi Sonucunda Verilen Karar Türleri.....	61
(1) Ret Kararları.....	61
(2) İptal Kararları.....	63
(a) Genel Olarak	63
(b) İptal Kararlarının Hukuki Niteliği	64
2. Şekil Bakımından Anayasa Aykırılık İddiası Sonucunda Verilen Kararlar	66
a. Şekil Denetiminin Niteliği	66
b. Şekil Denetimi Yapılabilen ve Yapılamayan Normlar	66
(1) Şekil Denetimi Yapılabilen Normlar	67
(a) Kanunlar.....	67
(b) Anayasa Değişiklikleri.....	69
(aa) Anayasa Değişikliklerinin Şekil Denetimi ve Şartları.....	69
(bb) Değiştirilmesi Yasaklanan Maddeler Açısından Şekil Denetimi	73
(c) Olağan Dönem Kanun Hükümünde Kararnameler	74
(d) TBMM İçtüzüğü	77
(e) Yasama Meclisi Üyeliğinin Düşmesi ve Dokunulmazlığın Kaldırılmasına İlişkin Kararlar	79
(2) Şekil Denetimi Yapılamayan Normlar	84
c. Şekil Denetimi Sonucunda Verilen Karar Türleri.....	87

(1) Ret Kararları.....	87
(2) İptal Kararları.....	88
B. Usule İlişkin Kararlar.....	88
1. İlk İncelemeye İlişkin Kararlar.....	88
a. Olumsuz Kararlar (Ret Kararları).....	89
(1) Başvuranın Yetkisizliği Nedeniyle Verilen Kararlar.....	89
(2) 10 Yıllık Süre Dolmadığı İçin Verilen Ret Kararları.....	92
(3) Davada Uygulanacak Kural Olmadığına İlişkin Kararlar.....	94
(4) Başvuru İle İlgili Bazı Usule Aykırılıklar Nedeni İle Davanın Açılmamış Sayılması ve İşin Geri Çevrilmesi Şeklinde Verilen Kararlar.....	96
(5) Süre.....	98
b. Olumlu Kararlar.....	99
2. Bağlantılı Davaları Birleştirme Kararları ve Birlikte Açılan Davaları Ayırma Kararları.....	100
3. Dilekçenin Reddi Kararı (Görevsizlik Nedeni İle Red).....	102
III. YÜCE DİVAN SIFATIYLA VERİLEN KARARLAR.....	104
A. Soruşturma Evresi ve Kovuşturma Sürecine Genel Bir Bakış.....	104
1. Soruşturma Evresi.....	104
a. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu Üyeleri.....	105
b. Yüksek Yargı Üyeleri ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Üyeleri.....	109
2. Kovuşturma Sürecine Genel Bir Bakış.....	111
B. Yüce Divan Yargılaması Sonucunda Verilen Karar Türleri	113
1. Beraat Kararı.....	114
2. Mahkûmiyet Kararı.....	115
3. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı.....	116
4. Güvenlik Tedbiri Kararı.....	116

5. Davanın Reddi Kararı.....	117
6. Düşme Kararı.....	117
IV. SİYASİ PARTİ KAPATMA DAVALARI SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR.....	118
A. Kapatma Davalarının Açılmasında İzlenen Usul.....	118
B. Kapatma Davası Sonucunda Verilen Karar Türleri	120
1. Kapatma Kararları	123
a. Parti Organlarının ve Üyelerinin Eylemleri Nedeni İle Verilen Kapatma Kararları	123
b. Parti Tüzük ve Programlarının Anayasaya Aykırlığı Nedeni İle Verilen Kapatma Kararları	126
c. Kapatma Kararının Neticesi Olarak Verilen Diğer Kararlar.....	128
2. Kısmen ya da Tamamen Devlet Yardımından Yoksun Bırakma Kararları	129
3. Ret Kararları.....	131
4. İhtar Kararı Yoluyla Kapatma Kararı Verilip Verilemeyeceği Sorunu.....	132
V. PARTİLERİN MALİ DENETİMİ SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR.....	136
A. Partilerin Mali Denetimine İlk İnceleme ve Esas İncelemesi Açısından Kısa Bir Bakış.....	137
1. İlk İnceleme Aşaması	137
2. Esasa İlişkin İnceleme.....	139
B. Partilerin Mali Denetimi Sonucunda Verilen Karar Türleri.....	141
1. Kanuna Uygunluk Kararı (Herhangi Bir Hukuka Aykırlık Olmadığına İlişkin Kararlar).....	141
2. Denetim Sonucu Hukuka Aykırı Gelirler ve Giderlerin Hazineye İrat Kaydedilmesi Kararı.....	142
3. Sorumlu Kişilere Ceza Verilmesine İlişkin Kararlar.....	144

4. Mali Denetim Sonucunda Partilerin Kısmen ya da Tamamen Devlet Yardımından Yoksun Bırakılıp Bırakılmayacağı Sorunu 146
5. Mali Denetim Sonucunda Tavsiye ve Telkin Niteliğinde Karar Verilip Verilemeyeceği Sorunu 147

İkinci Bölüm

ANAYASADA DÜZENLENMEDİĞİ HALDE İÇTİHATLARLA OLUŞTURULAN KARAR TÜRLERİ

- I. GENEL OLARAK 149
- II. ANAYASA MAHKEMESİNİN İÇTİHATLARLA OLUŞTURDUĞU USULE İLİŞKİN KARARLAR 149
 - A. Yürürlüğün Durdurulması Kararları 149
 1. Normatif Durum 150
 - a. Yürürlüğü Durdurma Kararlarının Genel Olarak Hukuk Dalları İçindeki Yeri ve İşlevi 150
 - b. Anayasa Yargısında Yürürlüğün Durdurulması Kararları 151
 2. Anayasa Mahkemesi Uygulamasındaki Durum 151
 - a. 1993 Yılından Önceki Kararlarında Yürürlüğün Durdurulması 152
 - b. 1993 Yılından Sonraki Kararlarında Yürürlüğün Durdurulması 155
 - (1) Yürürlüğün Durdurulması Talebi ve Gerekçeler.. 156
 - (2) Mahkemenin Yürürlüğün Durdurulmasına Karar Verme Gerekçeleri 156
 - (a) Mahkemenin Esas Kararının Etkinliğinin Sağlanması İçin Böyle Bir Tedbirin Gerekliği 157
 - (b) Diğer Mahkemeler Gibi Anayasa Mahkemesinin de Böyle Bir Yetkiye Sahip Olması Gereği

ve Çoğa Yetkili Olanın Aza da Yetkili Olabileceği.....	157
(c) Uygulanmakla Hükümünü İcra Eden Kanun ya da Normlar Hakkında Yürürlüğün Durdurulması Kararı Verilmemesinin ‘Telafisi Mümkün Olmayan’ Sonuçlara Yol Açabileceği İçin Böyle Bir Tedbirin Gerekliği	158
(d) Mahkemenin Boşluk Doldurma Yetkisi Nedeniyle Böyle Bir Yetkiye Sahip Olduğu ve Anayasada Böyle Bir Karar Verilmesini Yasaklayan Bir Hükümün Olmadığı.....	158
(e) İptal Kararlarının Niteliğinin Yürürlüğü Durdurma Kararı Vermeye Engel Olmaması .	159
(f) İtiraz Yolunda Dava Mahkemesinin Önündeki Davayı Bekleterek Anayasa Mahkemesine Başvuru Yoluyla Bir Nevi Yürürlüğün Durdurulması Benzeri Bir Karar Verebilirken Anayasa Mahkemesinin Verememesinin Mümkün Olmadığı.....	160
(3) Yürürlüğün Durdurulmasına Katılmayan Üyeler ve Gerekçeleri.....	160
3. Doktrindeki Görüşler	162
a. Yürürlüğün Durdurulması Kararı Vermenin Mümkün Olduğu Görüşü.....	162
b. Yürürlüğün Durdurulması Kararı Vermenin Mümkün Olmadığı Görüşü	165
4. Değerlendirmeler	167
B. İhtiyati Tedbir Kararları.....	168
1. Çeşitli Anayasa Mahkemesi Kararları	169
2. Doktrindeki Görüşler	171
C. Karar Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararlar.....	172
III. ANAYASA MAHKEMESİNİN İÇTİHATLARLA OLUŞTURDUĞU ESASA İLİŞKİN KARARLAR.....	174
A. Yokluk Kararları	174

1. Yokluğun Diğer Hukuk Dalları İçindeki Yeri ve Hukuki Niteliği	174
2. Anayasa Yargısında Yokluk.....	175
a. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yokluk	176
b. Doktrinde Yoklukla İlgili Görüşler.....	183
(1) Yasama İşlemleri Açısından Yokluk Yaptırımının Mümkün Olduğunu Savunmakla Beraber Anayasa Mahkemesinin Yokluk Kararı Veremeyeceğini İleri Süren Görüş.....	183
(2) Hem Yasama İşlemleri Açısından Yokluk Yaptırımının Mümkün Olduğu Hem de Anayasa Mahkemesince Yokluk Kararı Verilebileceği Görüşü	186
(3) Yasama İşlemleri Açısından Yokluk Yaptırımının Mümkün Olmadığını ve Anayasa Mahkemesinin Yokluk Kararı Veremeyeceğini İleri Süren Görüş	188
c. Değerlendirmeler	188
B. Yorumlu Ret Kararları	190
1. Kavram, Kapsam ve Pozitif Dayanağı.....	190
2. Anayasa Mahkemesinin Çeşitli Yorumlu Ret Kararları	191
3. Yorumlu Ret Kararları Konusunda Doktrindeki Görüşler.....	194
a. Yorumlu Ret Kararı Verilebileceği Yönündeki Görüşler	194
b. Yorumlu Ret Kararı Verilemeyeceği Yönündeki Görüşler.....	195
4. Değerlendirmeler	197
C. İhmal Kararları ve Anayasanın Doğrudan Uygulanması	198
1. İhmal Sorunu ve Gelişimi	198
2. Anayasa Mahkemesinin İhmal Kararlarından Örnekler.....	200
3. Doktrindeki Görüşler	203

Üçüncü Bölüm
ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ
NİTELİKLERİ

I.	GENEL OLARAK.....	207
II.	KESİNLİĞİ.....	208
	A. Kesinlik Kavramı Bağlamında Maddi ve Şekli Anlamda Kesinlik	208
	B. Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Yargılamanın Yenilenmesi Yolu	210
	1. Genel Olarak Türk Anayasa Yargısında Yargılamanın Yenilenmesi Sorunu.....	210
	2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olup Olmayacağı Sorunu	215
III.	BAĞLAYICILIĞI.....	223
	A. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Hüküm Kısmının ve Gerekçelerinin Bağlayıcılığı.....	223
	1. Hüküm Kısmının Bağlayıcılığı	224
	2. Gerekçelerinin Bağlayıcılığı.....	225
	a. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Gerekçenin Bağlayıcılığı.....	226
	b. Doktrinde Gerekçenin Bağlayıcılığı İle İlgili Görüşler.....	229
	B. Çeşitli Kişi ve Kurumlar Açısından Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı	232
	1. Yasama Organı Açısından	233
	2. Yürütme Organı ve İdare Makamları Açısından.....	237
	3. Gerçek ve Tüzel Kişiler Açısından.....	238
	4. Yargı Organı Açısından	238
	a. Anayasa Mahkemesi	238

b. Diğer Mahkemeler	239
IV. GEÇMİŞE YÜRÜMEZLİĞİ.....	241
A. Kazanılmış Hak Bağlamında Geçmişe Yürümezlik İlkesi ve Diğer Hukuk Dallarındaki Yeri	241
B. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay Kararlarında Anayasa Mahkemesi Kararlarının Geçmişe Yürümezliği (Kararların Etkisi)	243
1. Anayasa Mahkemesi Kararlarında.....	243
2. Danıştay Kararlarında	246
3. Yargıtay Kararlarında.....	248
C. Bazı Özel Durumlar Bakımından Geçmişe Yürümezlik İlkesi	250
1. Ceza Hukuku Anlamında	250
2. İtiraz Yolunda Geçmişe Yürümezlik	252
3. Kesinleşmiş Yargısal ve İdari Kararlar Bakımından.....	254
4. Uygulanmakla Hükmünü İfa Eden Kanunlar.....	255
5. Diğer Mahkemelerde Görülmekte Olan Davalar Açısından	257
6. Kanunların Yürürlüğünün Durdurulması Yoluyla Dolaylı Geçmişe Yürümezlik Hali.....	259
D. Değerlendirmeler	260
V. KARARLARIN KANUN KOYUCU GİBİ HAREKETLE YENİ NORM İHDASI NİTELİĞİNDE OLAMAMASI	261
A. Düzenlemenin Anlamı ve Gerekliliğine İlişkin Tartışmalar	261
B. Düzenlemeye Örnek Olarak Gösterilen Anayasa Mahkemesi Kararları	263
C. Yargısal Aktivizm ve Yargının Kendini Sınırlaması Bağlamında Değerlendirmeler.....	265
VI. BİR YIL SÜREYLE ERTELENEBİLİRLİĞİ.....	266
A. Kavram ve Pozitif Dayanağı.....	266

B. Anayasa Mahkemesi Kararlarında İptal Hükümünün Ertelenmesi ve Çeşitli Örnekler	269
VII. GEREKÇESİZ AÇIKLANAMAMASI VE BU BAĞLAMDA MEDYA ÖNÜNDE SÖZLÜ OLARAK AÇIKLANMASI SORUNU	271
A. Gerekçe Kavramı, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Gerekçe ve Pozitif Dayanakları	271
B. Medya Önünde Sözlü Açıklama ve Kararların Bağlayıcılığına Etkisi	275
VIII. HERKES İÇİN ETKİLİ OLMASI.....	278
A. 1961 Anayasası Döneminde İnter Partes Etki (Sadece Tarafları Bağlayıcı) Örnek Anayasa Mahkemesi Kararları ve Doktrinindeki Görüşler	278
B. 1982 Anayasasında Erga Omnes Etki (Herkes İçin) ve Doktrinindeki Görüşler	281
SONUÇ	283
KAYNAKÇA	289
KAVRAM DİZİNİ.....	313